

MASKULINITET

Överblick, konkretiseringar och framåtblick

Jesper Fundberg

FÖRORD

I den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor betonas vikten av ett fokus på våldsutövare och maskulinitetsnormer samt mäns delaktighet och ansvar.

Jämställdhetsmyndigheten stödjer kommuner, regioner och andra att förebygga mäns våld mot kvinnor, bland annat genom olika former av kunskaps och metodstöd. Därför gav vi Jesper Fundberg, som har lång erfarenhet och gedigen kunskap inom detta kunskapsfält, att ta fram en lättillgänglig artikel om maskulinitet. Slutsatserna i artikeln är hans egna.

Artikeln riktar sig i första hand till professionella i staten, regioner, kommuner och civilsamhället. Den ökar förutsättningarna att förstå, adressera och integrera frågan om maskulinitet i arbetet. Det är viktigt att förstå kopplingarna mellan maskulinitetsnormer och ett ojämnt samhälle, där mäns våld mot kvinnor är en yttersta konsekvens.

Jämställdhetsmyndigheten hoppas artikeln leder till respektfulla samtal om maskulinitet, ökad kunskap som kan bidra till att fler män vill bli delaktiga och tillsammans med kvinnor ta ansvar för ett jämställt samhälle fritt från våld.

Mikael Thörn
Enhetschef

Diarienummer 25/00272

INNEHÅLL

<i>Introduktion</i>	5
<i>Maktanalys</i>	9
Makt som dominans.....	9
Makt som ordning.....	9
Maskulinitet- er?.....	10
Maskulinitet och status.....	11
Maskulinitet och biologi.....	12
<i>Maskulinitet och ...</i>	15
... våld.....	15
... handlingsutrymme.....	17
... resurser.....	18
... socialisering.....	19
... familj.....	20
... risker.....	21
<i>Maskulinitet, förändring och motstånd</i>	23

INTRODUKTION

Vad betyder maskulinitet i vårt samhälle? Vilka föreställningar sammankopplas med maskulinitet och vilka betydelser får det bland olika grupper i relation till exempelvis våld, handlingsutrymme, resurser, socialisering, familj och risker?

Det saknas inte forskning om maskulinitet, varken i Sverige eller internationellt. Under 1980-talet genomfördes en del forskningsprojekt, men det var på 1990-talet och åren efter millennieskiftet som den stora mängden forskning om maskulinitet tog fart. Med det sagt har det i forskningen nästan alltid handlat om män och maskulinitet som en oproblematiserad kategori. Män har ofta benämnts och därmed också uppfattats som ”folk”, ”allmänhet” och ”människor” till skillnad från kvinnor som tvärtom (nästan enbart) setts som just sitt kön. I min egen skolgång på 1970- och 80-talen läste vi om Sveriges och övriga världens historia. Det handlade om härskare, undersåtar, adel, präster, borgare och bönder – folkets kamp och samhällsförändring. Och på slutet kom ofta ett avsnitt kallat ”kvinnorna i historien” eller liknande. Som lärare i etnologi på universitetet i början av 2000-talet läste studenter grundboken ”Land och stad: svenska samhällstyper och livsformer från medeltid till nutid”. Boken ger en gedigen inblick i svenska samhällsliv och utveckling bortom många historieskrivningar som mest fokuserar på kungar, härskare och maktens skikt. Här skildras istället det ”vanliga folket” som backstugusittare, fiskare och torpare i byar, kustsamhällen och städer.

Men läroboken präglades fortfarande av att det uttalat var män som var backstugusittarna, fiskarna och torparna – medan kvinnor enbart var just kvinnor. När studenterna kom till insikt om kön och makt och läste boken ur detta perspektiv väckte det heta diskussioner. Det betyder givetvis inte att kön måste, ska eller bör vara det intressanta perspektivet i alla sammanhang. Tvärtom kan det få kontraproduktiva effekter att alltid se allt ur ett könsperspektiv. Allting i samhället eller i människors liv handlar ju givetvis inte om kön. Att inkludera ett könsperspektiv överallt och alltid gör att dess betydelse förlorar kraft, att intresset tappas och att perspektiv och förklaringar kring samhälle och människors liv uppfattas som alltför stela och stängda. Dock, att ha förmågan att se betydelsen av kön, inte minst maskulinitet, tillför ofta en viktig aspekt. Denna text ska ses som ett bidrag till att öka den förmågan och tillföra det perspektivet.

Uppdraget från Jämställdhetsmyndighet var att på ett kortfattat och tillgängligt sätt presentera kunskap om maskulinitet, det vill säga teoribildningar inom maskulinitetsforskning. Framför allt vilka uttryck maskulinitet, eller maskuliniteter, får i samhället och vardagen. Texten inleds, i del I, med ett övergripande resonemang om maktanalys och

därefter följer två avsnitt om hur maskulinitet(-er) kan förstås och i relation till makt: Vad är maskulinitet och vad är makt? Här diskuteras begrepp som handlingsutrymme och vikten av att använda begreppet maskuliniteter.

Sedan, i del 2, följer sex konkretiserande teman i relation till maskulinitet: våld, handlingsutrymme, resurser, socialisering, familj och risker. Temana är inspirerade av jämställdhetspolitikens sex delmål: makt och inflytande, ekonomi, utbildning, obetalt hem- och omsorgsarbete, hälsa och mäns våld mot kvinnor – men fritt tolkade.

Jag har valt att inleda med temat våld då det på goda grunder går att se en råd tråd genom de övriga temana kring just våld. Våld är komplext och uppträder i en mängd former, med olika logiker och i olika riktning. Genom att inleda med våld så går det att ställa i relation till alla övriga teman: vad betyder våld i pojkars uppfostran, vad betyder våld som resurs och så vidare? För mig blir det också tydligt hur våld som yttersta konsekvens av könsordning och mäns makt påverkar många andra aspekter i livet och samhället än vad som vanligtvis uppmärksammas. Vidare blir det möjligt att undersöka våldets komplexitet och olika kopplingar mellan våld, män och maskulinitet.

Sedan följer handlingsutrymme som jag ser som en bredare ingång till frågor om makt och inflytande. Ofta handlar makt om kvinnor och mäns representation i olika sammanhang, till exempel i regering, riksdag eller styrelser. Och det är viktigt med representation. Men med begreppet handlingsutrymme ställer jag dessutom frågor om maskulinitet i relation till vem som får ta plats, bli lyssnad på, tas på allvar, uppfattas inneha kunskap och kompetens. Efter handlingsutrymme följer ett avsnitt om resurser, det vill säga hur samhällets tillgångar fördelas och hanteras i relation till kön och kan kopplas till maskulinitet – och den viktiga frågan varför fördelningen ser ut som den gör. Därefter resonerar jag om socialisering där pojkar och unga mäns uppväxtvillkor fokuseras och analyseras: hur återskapas och utmanas maskulinitet i olika fostringsmiljöer som skolan och idrotten för att ta två exempel? Genom att resonera om socialisering vidgas perspektivet från utbildning till att omfatta fler miljöer som formar föreställningar om maskulinitet.

Nästa tema är familj, där fokus ligger på faderskap och familjeliv i relation till maskulinitet. Vilka förväntningar och föreställningar finns kring maskulinitet kopplat till faderskap och familjeliv?

Här finns givetvis frågor om obetalt hem- och omsorgsarbete, men jag menar att det ryms fler frågor inom ramen för familj och maskulinitet som exempelvis våld i nära relation.

Det avslutande temat är de risker som män utsätter sig själva och andras för i samhället, och vad det gör med föreställningar om maskulinitet. Det jämställdhetspolitiska målet kring hälsa har jag valt att omformulera till frågor om maskulinitet och risker då jag menar att det öppnar för att analysera manliga normer som sårbarhet, styrka och mod.

Varje del i texten och konkretiseringarna inleds med en beskrivning av en situation i relation till temat. Det är en blandning av egna erfarenheter, andras erfarenheter och material från forskning. Situationerna ger – förhoppningsvis – en ingång till erfarenhetsnära, emotionella, ibland paradoxala och komplexa aspekter av maskulinitet. Situationerna kan läsas som det som inte alltid får plats i statistik, i beskrivningar av mönster eller i traditionell forskningsbaserad prosa. Det där som handlar om livet, tankar, känslor, relationer och vardagen.

Texten avslutas, del 3, med resonemang om maskulinitet, förändring och motstånd där frågor om varför maskulinitet väcker så många tankar och känslor och med en framåtblick vad gäller eventuellt förändringsarbete kring det som kan uppfattas som problematiska aspekter kring maskulinitet. Här resoneras också om vilka möjligheter och ansvar som förändringsarbete ställs inför i relation till vår tids syn på maskulinitet.

Avslutningsvis presenteras ett urval av de referenser som ligger till grund för texten samt tips för vidare läsning och fördjupning. Det går att läsa (enbart) inledningen och de konkretiserande delarna separat och välja fritt mellan teman utifrån intresse eller nyfikenhet.

Denna text ska inte ses som en forskningsöversikt, för att göra en sådan krävs annat format och utrymme. Det var inte heller avsikten i uppdraget. Snarare är det en text för den eller dem som vill få en översikt och ingång till att förstå maskulinitet utan att läsa all den forskning, och för den del debatt, som finns. Uppdraget har också varit att skriva kortfattat och tillgängligt – en utmaning och en pedagogiskt intressant ambition. Texten ska kunna fungera som kunskapsunderlag för vidare reflektion och dialog. De fördjupande temana ger ingångar till konkreta analyser av skilda kontexter där män och maskulinitet är intressant. Texten har få referenser insprängt i relation till förklaringar, beskrivningar och analyser, de har istället samlats

i slutet. Inte heller där är ambitionen att täcka all den forskning som finns – utan referenserna ska ses som vidare tips på läsning för det som eventuellt väckt intresse.

MAKTANALYS

DEL

1

Det finns många perspektiv på makt, inte minst i relation till kön och maskulinitet. Nedan presenteras två perspektiv. Den ena fokuserar på makt som dominans, det vill säga hur någon eller några medvetna och tydliga tvingar sin vilja på andra. Det andra fokuset på makt, som också utvecklas mer i texten, uppmärksammar hur makt kan ses som något omedvetet, ”självklart” och strukturellt. I detta senare perspektiv ligger makt nära det som kallas normer.

Makt som dominans

En vanligt förekommande tanke om makt är att det handlar om olika former av dominans, kontroll, tvång och hinder. Den förståelsen av makt fokuserar på hur avsiktliga handlingar riktas från någon eller några mot någon eller några i syfte att uppnå något: dominera, tvinga, hindra, kontrollera eller på annat sätt tvinga sin egen vilja på någon eller några. I detta perspektiv är makt något som sker tydligt och medvetet. Makt som dominans. Exempelen på makt som dominans kan vara olika former av fysiskt och psykiskt våld men det kan också handla om vems perspektiv som ska gälla, vad som ska prioriteras i en dagordning och taltid på ett möte. Makt kan med andra ord både vara tydligt och en form av dominans, men också mer subtilt, utan avsikter men ändå ett sätt att styra, ordna och efterleva normer.

Makt som ordning

Den mer subtila formen av makt är den som rör relationer mellan vad som uppfattas som självklart eller givet och avvikande eller annorlunda. Det handlar om det som bara görs, sägs och tänks

utan att vi tänker på det. Det som tas för givet. Makt som ordning, när det gäller makt som ordning mellan könen kallas det därför för könsordning. Maskulinitet och femininitet ordnas ofta utifrån denna relation. Män och maskulinitet ses nästan alltid som allmänmänskligt, bara ”vanligt” och ofta beskrivs män som folk eller människor medan kvinnor benämns just som kvinnor eller som särskilda. Denna ordning gör män till givna. Inte sällan benämns män som just män. Mäns kön blir outtalat. Däremot benämns kvinnors kön allt som oftast. Exempelen är många: fotbollsspelare och damfotbollsspelare, poliser och kvinnliga poliser, gängkriminella och kvinnor bland de gängkriminella. Givetvis finns undantag som sjuksköterska och manlig sjuksköterska. Men den vanliga ordningen är otvetydig: män ses som norm och som det givna. Det går att uttrycka det som att det största privilegiet för gruppen män är just att vara självklar och given. Det betyder givetvis inte att alla män upplever sig självklara och givna i sina individuella liv. Inte minst blir det ju tydligt om vi tar in ytterligare aspekter som exempelvis etnicitet, klass och sexualitet där vissa grupper av män är betydligt mindre självklara än andra i olika situationer. Med andra ord skapas hierarkier mellan olika grupper av män. Maskulinitetsforskaren R.W. Connell öppnar på det sättet för att inte enbart se könsordning mellan kvinnor och män utan även resonera om hierarkier inom gruppen män. Men som grupp är det tydligt att män allt som oftast får stå som norm. Och att det får konsekvenser. I skolans läroböcker läser vi folkets historia och med avslutande kapitel om kvinnornas historia. Längre och fortfarande forskas det

på mäns kroppar när nya mediciner ska tas fram. När statistik ska redovisas finns ofta en kolumn på slutet: "varav kvinnor".

Relationen mellan makt och maskulinitet betyder alltså inte nödvändigtvis att män dominerar (även om det ofta också är så) utan att män som grupp ses som självklara, som normen och benämns som folk eller människor. Och, vilket är viktigt, könsordning är i detta perspektiv inte avsiktlig eller intentionell. Vi lär oss den genom att växa upp i ett samhälle som tar ordningen för given och som gör att många inte ens uppfattar maktordningen och orättvisan. Detta gör, dessutom, att könsordningen upprätthålls av både kvinnor och män. Den är så självklar i våra egna liv och i samhället att den sällan ifrågasätts. Jag återkommer i del 3 kring vad som sker när könsordningen kommer på tal, kritiserar eller när det ställs krav på förändring.

När någon utövar dominans eller kontroll går det att göra motstånd, även om det ibland kan upplevas som svårt och nästan omöjligt. Den som är kontrollerad vet åtminstone vem eller vilka som utövar makt och vem eller vilka motståndet ska riktas emot. Men när det gäller makt som ordning är det annorlunda. Styrkan i maktordning är att de flesta "köper" ordningen. Genom livet lär sig de flesta denna ordning: i förskola, i skola, på arbetet, på fritiden så "tränas eller fostras" de flesta denna ordning, liksom att se och förstå denna ordning som given: att pojkar eller män är givna och flickor eller kvinnors kvinnor annorlunda. Ordningen sätter sig i våra kroppar, internaliseras, i hur vi talar, beter oss relaterar till varandra. Pojkar får ofta större handlingsutrymme och flickor mindre, män ses som människor och kvinnor som kvinnor. Till skillnad från dominans där någon kontrollerar andra fungerar "makt som ordning" självreglerande. Ett exempel: det finns många studier som visar att pojkar och män får mer taltid och handlingsutrymme jämfört med flickor och kvinnor. Denna orättvisa, att pojkar och män får mer taltid, uppfattar de flesta som så självklar att den oftast inte ens uppmärksammas förens den mäts objektivt. Om kvinnor dessutom bryter denna ordning, genom att ta mer taltid än förväntat, så kanske hon till och med stoppar sig själv med orden: "nu har jag pratat alldeles för mycket". Om taltiden fördelas jämnt uppfattar däremot oftast både kvinnor och män att kvinnorna tagit över. Ett annat exempel på självklara ordningar är att manliga poliser sällan är lika mentalt och fysiskt förberedda på fysiskt våld när de möter kvinnor som när de möter män. Den ofta

omedvetna och givna ordningen är att negligera och därmed underskatta kvinnors förmåga att använda fysiskt våld. Varpå den manliga polisen blir överraskad och får ett slag mot sig. Ordningen sätter sig i kroppen och gör oss mer eller mindre förberedda i situationer och när ordningen bryts eller inte stämmer så överraskas vi. En poäng med att förstå makt som ordning är att för givet-tagna sätt att tala och bete sig bland kvinnor och män ofta är svåra att tänka bortom. Och vi upprätthåller dessa ordningar tillsammans, de allra flesta. Men det går att ändra ordningen. Genom kunskap, reflektion och att agera annorlunda så kan ordningar förändras.

Varför upprätthålls ordningar? Att män oftast ses som givna får ju många konsekvenser som är orättvisa och till mäns fördel. Det finns också orättvisor på mäns bekostnad, vilket jag återkommer till. Men varför ändras inte ordningar? Det finns i huvudsak två skäl. Det ena handlar om att vi nästan ständigt socialiserats, "tränas in i", denna ordning. Vi blir vana och tränas att uppfatta orättvisor som så självklara att de inte ens uppfattas. Det andra skälet är att de flesta söker efter bekräftelse i att vara vanliga: vanliga kvinnor och vanliga män. Gör vi som vi blivit fostrade så kommer omgivningen att uppfatta oss som just vanliga. Och det vill många. Det kostar att bryta mot normer och ordningar, det vet alla som gjort det. Konsekvenser av att bryta mot normer kan vara av stor variation: omgivningens blickar och kommentarer, avståndstagande, exkludering, förlöjligande och ibland olika former av våld (ytterst dödligt våld).

En sådan "ordningsstörning" brukar vara att överhuvudtaget skriva, tala och på olika andra sätt uppmärksamma maskulinitet. Statsvetaren Maud Eduards formulerar frågan i artikeln "Män – finns de?" Genom att analysera och problematisera maskulinitet rubbas denna ordning och viktiga frågor kräver svar: Vad är maskulinitet? Vilka konsekvenser får maskulinitet för män och för kvinnor? Hur förändras maskulinitet?

Maskulinitet- er?

Min morfar kom som flykting till Sverige efter andra världskriget. Han hade varit soldat i krig. I det nya landet försörjde han sig på bruket i den ort jag så småningom växte upp i. Morfar var händig: Han kunde sko hästar, bygga kojor, snickra hus och nacka höns. Jag minns att han var stor, med en "kompakt" nacke och grova händer, och att han tyckte om att berätta historier. Men morfar hade också problem, inte minst med alkohol. Och han

var slarvig med vissa sociala kontakter. Vänner vårdade han ömt men hans egen dotter, min mamma, var han inte lika noga med att ha bra relation till. Han dog när han endast var 57 år gammal. En man vars liv präglades av villkor och förutsättningar som hade med klass, migration, etnicitet och hans alldeles unika personlighet att göra. Och även ett liv som präglades av normer och föreställningar om maskulinitet. Händig och rolig. Omtyckt bland vänner och glömde bort den enda dottern. Aktiv, hjälpsam och använde alkohol som flykt och ångestdämpning. Han var i vissa avseende en vanlig man, om det går att uttrycka sig så: stor och stark, händig och aktiv, gärna i händelsernas centrum. Och i andra sammanhang var han en ovanlig man: invandrad till ett nytt land och hade trots att han inte skötte relationen till dottern senare i livet trots allt ensam vårdnad om henne de första åren i början av 1950-talets Sverige.

Män präglas, liksom kvinnor, av uppväxtens villkor, av samtidens och samhällets förväntningar, farhågor och föreställningar. Att växa upp som man i en bruksort betyder något annat än att växa upp som man i en storstad. Idéer om hur män ska vara skiljer sig mellan länder, kulturer och olika sociala miljöer. Normer och uttryck kring maskulinitet såg annorlunda ut på 1700-talet än idag. Vi behöver därför tala om *maskuliniteter i pluralis* liksom om *förändring av maskulinitet*. Det finns en risk med att se och tala om olikheter, ifall analysen och förståelsen bortser från hierarkier och makt. Vissa former och uttryck för maskulinitet tenderar att överordnas andra former och uttryck, de ses som mer ”riktiga” och har mer status än andra. Innan jag fortsätter analysen av makt och hierarkier inom och mellan maskuliniteter så behövs en djupare förståelse av vad makt handlar om – och vad det innebär i relation till kön.

Under ett fältarbete på Hötorget i början av 2000-talet fick jag erfara hur maskuliniteter kan prövas, testas och jämföras. Männen som sålde frukt och grönsaker på torget kom från Mellanöstern: Irak, Turkiet och Libanon. Jag från en svensk bruksort i Mellansverige. Vi var både lika och olika. Vi kunde skämta och prata om fotboll och tjejer. Och samtidigt betraktades de, i jämförelse med mig, med betydligt mer skepticism av kunder och förbipasserande. Det handlade med all sannolikhet om våra respektive utseende och om våra skilda sätt att tala svenska.

Jag uppfattades som vanlig och de som ovanliga. Men samtidigt var jag en ovanlig man bland torghandlarna. Och de utmanade mig kring förmågan att flirta med kunder, vara charmig, orka bära lådor – där de ofta gick segrande ur något som skulle kunna ses som en kamp eller tävlan i och kring maskulinitet. Var de mer manliga än mig? Beror på vem du frågar, antar jag.

En enkel definition av maskulinitet skulle kunna vara att det handlar om det som män gör, säger och tänker. Det vill säga att män gör maskulinitet. Mycket av den forskning som rör maskulinitet beskriver och analyserar just detta görande. Men det tycks vara mer komplext än så. Män gör, säger och tänker olika saker, som nämndes tidigare. Män är ingen enhetlig grupp. De har olika ålder, skilda etnisk- och klassbakgrund, kommer från storstäder och glesbygd, män har olika sexuell läggning och har skilda religiösa övertygelser. En del vill hävda att ingen man är den andre lik – allt är individualiserat – och det är både sant och en sanning med modifikation. Det finns trots allt mönster kring maskulinitet och normer som de flesta män tvingas förhålla sig till – även om de inte lever upp till normerna.

Maskulinitet och status

Olika former av maskuliniteter får ofta olika status. Maskulinitetsforskaren Raewyn Connell menar att de former och uttryck för maskulinitet som uppfattas som mest självklara och givna i ett samhälle och en viss tid kan kallas hegemonisk maskulinitet. Med *hegemonisk maskulinitet* avser Connell den form av maskulinitet som är eftersträvarsvärd i en viss kontext. Denna form av och uttryck för en viss maskulinitet behöver inte förkroppsligas av (alla eller ens många) män, men kan ändå ses som en form av maskulinitet som ses som ”riktig” och ”idealiserad”. De allra flesta män, men även kvinnor, behöver förhålla sig till denna form av maskulinitet. Det är vanskligt att klä hegemonisk maskulinitet i konkreta ord, men stor, stark, höras, synas, bestämd och förmåga att använda våld är några aspekter som brukar återkomma när det görs försök att ringa in hegemonisk maskulinitet. Men för att åter påminna så är denna form av maskulinitet kontextbunden och föränderlig.

Vidare menar Connell att det ju därmed också finns *underordnade* former och uttryck för maskulinitet. En sådan hierarki rör relationen mellan hetero- och homosexualitet där det förra oftast uppfattas som självklart och givet. Förenklat uttrycks

uppfattas heterosexuella män som vanliga, medan homosexuella män uppfattas som annorlunda, och därigenom mindre värda ur ett maskulinitetshänseende. Andra former och uttryck för relationen mellan maskuliniteter handlar, enligt Connell, om till exempel klass och etnicitet, det som Connell kallar *marginaliserade* former av maskulinitet. Om du läser eller arbetar på universitetet och är uppväxten i en bruksort med en manlig jargong och referensramar kring vad arbete innebär och hur ett gott faderskap uttrycks känner du dig förmodligen långt ifrån alltid självklar och given. Och tvärtom för män som vuxit upp i en storstad med akademisk utbildning i släktleden som förgivettagen när och om du vistas vid bruksortens pizzeria eller för den delen förtorens torg. Connell använder ytterligare ett begrepp i relation till maskulinitet som jag tycker är värt att lyfta fram. På engelska heter det *complicit masculinity*.

Positionen, eller begreppet, beskriver en slags mellanposition, och visar kanske mer än de övriga begreppen just komplexiteten och det relationella när det gäller makt och maskulinitet. *Complicit masculinity* har på svenska översatts till tre aspekter: *delaktig*, *förhandlande* och *medskyldig* maskulinitet.

Delaktighet och medskyldighet förstås som att män drar fördelar av den generella könsordningen av manlig överordning och kvinnlig underordning, utan att förkroppsliga eller på annat sätt ge uttryck för traditionella manliga värden och beteenden. Den förhandlande aspekten i positionen kanske kan förstås som tvivel eller osäkerhet, men också (ofta tyst) ifrågasättande av det traditionellt maskulina, utan att för den skull avfärda och kritisera den öppet. På det viset kan *complicit masculinity* uppfattas som en form av maskulinitet som, kanske slarvigt uttryckt många "vanliga" män identifierar sig med och som blir ett sätt att smälta in i könsordningen utan att vara dess tydliga uttryck eller företrädare.

Complicit masculinity är en svårfångad och komplex position. Begreppet pekar på att makt, som jag nämnde tidigare, inte alls behöver vara intentionellt. Mäns makt handlar på det viset inte om avsikter att dominera och påverka. Trots avsaknaden av intentioner så får makt konsekvenser i form av att några (ofta män) får ta mycket plats, får mycket uppmärksamhet och ses som viktigare och intressantare än andra. Ofta sker detta utan uppmärksamhet eller medvetenhet från vare sig kvinnor eller män, som en del av en förgivettagna könsordningen. Enskilda individer kan till och med, om de får frågan, tycka att

det är fel och orättvist med orättvisor mellan könen, men utan att uppfatta det som möjligt att påverka eller förändra situationen eller ordningen. Positionen *complicit masculinity* fångar in detta, menar jag.

Maskulinitet och biologi

Ett annat sätt att resonera om maskulinitet är att sätta den biologiska kroppen i fokus. Varför tala om normer när det går att skilja män från kvinnor utifrån objektiva fakta som hur mäns kroppar ser ut och fungerar? Kvinnor har två XX-kromosomer och män har en X och en Y kromosom, eller? Ja, i det allra flesta fall ser det ut så, men studier visar att det är allt annat än enkelt att sätta en tydlig och enkel gräns mellan kvinnors och mäns kroppar. Inte minst har debatten inom idrotten visat hur även biologi är tolkat genom ideologi, föreställningar om maskulinitet och andra sociala konstruktioner.

Forskning visar att det är svårt att definiera vad som är en biologisk man. Det betyder inte att det i allmänhet och vanligtvis råder förvirring om vad som brukar känneteckna en manlig kropp jämfört med en kvinnlig: att män har penis, större muskelmassa, är genomsnittligt längre, har mer kroppsbe håring, har mörkare röst och så vidare. Samtidigt pekar flera studier på att variationen inom ett kön är större än den mellan könen, både vad gäller sociala normer liksom fysiologi. Otvetydigt brukar dock biologiska skillnader på gruppnivå användas som intäkt för att behålla, förändra eller argumentera för vad som uppfattas vara kvinnors och mäns uppgifter i livet, plats i samhället, önskingar, farhågor eller andra aspekter som inte har med biologi att göra utan snarare spinner ur sociala konstruktioner, normer, föreställningar och politiska åskådningar.

Vidare föds då och då barn som benämns som intersexuella, det vill säga har en variation som gör att ens kropp och könsorgan inte stämmer överens med en typisk eller vanlig kropp för kvinna eller man. Det betyder ibland att det är svårt att avgöra deras kön utifrån den binära uppdelningen mellan två kön. Transpersoner, som genomgått könsbekräftande operation eller som är crossdresser (använder motsatta könets kläder och attribut tillfälligt) utmanar etablerade föreställningar om en tydligt definierad manlig kropp och att det skulle vara enkla samband mellan kropp och maskulinitet. Och, å andra sidan, har queerforskningen¹ visat att det ju är möjligt för kvinnor att uttrycka maskulinitet, liksom för män att uttrycka femininitet. I

¹ Queerforskning är ett samlingsbegrepp för olika slags teorier som alla undersöker och analyserar frågor om sexualitet och makt. Ett av queerforskningens bidrag är begreppet heteronormativitet som ställer kritiska frågor kring hur heterosexualitet "görs" till det vanliga, förgivettagna i samhället.

de sammanhangen brukar gester, mimik, ordval och intonation, kroppsliga rörelser fokuseras men ibland också sociala aspekter som smak och intresse. Det går med andra ord att uttrycka maskulinitet som kvinna och en manlig kropp kan uttrycka femininitet. Vidare visar personer som identifierar sig som icke binära hur socialt konstruerade våra föreställningar om kön är. Att identifiera sig som icke binär är att inte vilja (eller uppfatta sig kunna) definiera sig utifrån den tudelning kring kön som ofta tas för given i samhället: kvinna och man.

Sammantaget är det viktigt att ha insikter och kunskaper om att det inte finns enkla och fasta relationer mellan kropp och kön. Tvärtom tycks maskulinitet just handla om föreställningar och normer, det vill säga socialt konstruerade idéer om hur män ser ut, hur män tänker och beter sig, förväntningar och farhågor kopplat till maskulinitet. Dessa föreställningar ser dessutom olika ut i olika sammanhang och i olika tider. När föreställningar om

maskulinitet ställs i relation till andra aspekter som exempelvis sexualitet, etnicitet, klass och ålder så vidgas och förändras begreppet. De flesta forskare talar därför om maskuliniteter i pluralis.

Denna inledande översikt visar med all tydlighet att maskulinitet är komplext. Föreställningar om vad en man är, ska vara eller förväntas göra skiftar över tid och i olika miljöer. Maskulinitet är också varierande beroende på andra aspekter som till exempel klass, etnicitet, sexualitet, ålder och religion. Ur ett maktperspektiv, där makt ses som en för givet-tagen position, tycks maskulinitet ofta ses som det självklara, allmänna och "vanliga" jämförelsevis med femininitet. Män ses ofta som människor, medan kvinnor ses som kvinnor. Denna ordning tycks inte ha förändrats över tid eller påverkas särskilt mycket av andra sociala aspekter. Det betyder inte heller att enskilda män upplever sig vara givna, men som grupp tycks män ha detta privilegium.

MASKULINITET OCH ...

DEL

2

Maskulinitet bör och kan sättas i olika kontexter eller teman för att både fördjupa förståelsen om vad det betyder i ett visst sammanhang, och för att se kontinuum och variationer i och mellan dessa olika kontexter. Hur kan maskulinitet förstås i relation till exempelvis våld, socialisering och risker? Hur kan frågor om maskulinitet och våld ses i relation till familj och resurser? Som jag beskrev i inledningen av rapporten är nedanstående teman inspirerade av jämställdhetspolitikens olika delmål, men fritt tolkade.

... våld

Som respekterad chef på firman hade han alltid många järn i elden. Karriären gick stadigt uppåt. Och han hade kämpat för det, lagt ner åtskilliga timmar på att visa dig duglig, kompetent och framåt. På hemmaplan knakade det i samma takt som timmarna på jobbet ökade. Samtidigt visste han att hon gjorde allt för att det skulle funka för honom: hon tog hand om barnen, fixade nästan allt i hemmet och visade honom stor förståelse, mycket omsorg och en hel del kärlek. Men en kväll hände det ändå. Det började som ett mindre gräl om huruvida de skulle hinna åka till hennes mamma, hans svärmor, till helgen. Han kände sig trött, men hon insisterade. Hon sa att då får hon väl ta barnen och åka själv. Då hände det. Han slog henne. I efterhand tänker han att han kanske knuffade till henne för att hon stod så nära och verkade så arg. Men det kanske mest var ett sätt att försöka släta över att han faktiskt slog henne. Med handen. I hennes ansikte. Det gick egentligen inte att göra ogjort. Han hade använt våld mot henne.

Män utövar mer våld än kvinnor, män utövar grövre våld än kvinnor och när det gäller sexuellt våld och

dödligt våld än mäns överrepresentation särskilt påtaglig. Undersökningar visar hur våld i sig självt integreras med föreställningar om traditionell maskulinitet – att vara ”riktig” man med förmåga att utöva och även att tåla våld. Konsekvenserna av dessa föreställningar om maskulinitet och våld leder till att män utövar våld men även att mäns våld uppfattas som något berättigat både i nutid och historiskt. Föreställda integrerade relationer mellan maskulinitet och våld kan sägas ingå i en rad av tankefigurer om pojkar och mäns berättigande till olika saker. Kombinationen av föreställningar kring mäns berättigande till frihet för sin egen sexualitet och berättigande till kontroll av kvinnors sexualitet, som ett exempel, sätter mäns våld i ett särskilt ljus. Förlängningen av föreställningar om mäns berättigande blir ofta både det outtalade och det förgivettagna när mäns våld i relation till sexualitet brukar förklaras (och även när det försvaras). Sett ur det perspektivet kan och bör sexualitet ses som betydligt vidare än ett biologiskt och allmänmänskligt behov. Snarare är sex så integrerat med sociala normer om maskulinitet (och femininitet) att mäns (olika former och grader av) våld i sammanhang kring sex tenderar att både tas för givet, normaliseras, förminskas och undervärderas.

Forskning om populärkultur visar att mäns utövande av våld riskerar att bagatellisera det fysiska våldets effekter då våldet skildras som om människor, särskilt män, inte blir särskilt påverkade. Vidare att populärkulturen, liksom sociala medier, ofta är en källa för unga män att tillskansa sig och lära sig (en viss sorts) maskulinitet: hur män löser konflikter, hur män ska tåla våld, hur mäns våld mot kvinnor normaliseras. Lägg därtill hur pojkar ser andra pojkar använda våld i skolan, våld i nära relationer där

pojkar (och flickor) ser fäder utsätta mödrar för våld, och våld i idrotten, krogmiljöer så blir exponering för våld omfattande. Forskning visar att pojkar som inte ges möjlighet att bearbeta och på olika sätt reflekterat kring det våld de sett i sin uppväxt riskerar att upprepa och använda våld själva i hög grad. Men (populär-) kulturella uttryck bidrar även till att normalisera mäns våld. I öppningsscenen i filmen ”The Wife” skildras det som kallas ”tjatsex” på ett sätt som snarare för tankarna till ömsesidighet och kärlek än tvång och berättigande. I dikten Kyssande vind av Hjalmar Gullberg (1933) skildras en förförelseakt. Dikten tolkas oftast som att den manliga förföraren förleder kvinnan i en redan pågående relation bort från sin (förmodade) man och räknas som en del av kärleksgenren i poesi. Men dikten kan också tolkas i ljuset av mäns berättigande och ställer då frågor om vad som tas för givet kring maskulinitet, våld, sexualitet och förväntningar.

*Han kom som en vind.
Vad bryr sig en vind om förbud?
Han kysste din kind,
han kysste allt blod till din hud.
Det borde ha stannat därvid:
du var ju en annans,
blott lånad en kväll i syrenernas tid
och i gullregnens månad.*

*Han kysste ditt öra, ditt hår.
Vad fäster sig en vind
sig om han får?
På ögonen kysstes du blind.
Du ville, förstås, ej alls i början besvara hans
trånad.
Men snart låg din arm om hans hals
i gullregnens månad.*

*Från din mun har han kysst
det sista motstånd som fanns.
Din mun ligger tyst
med halvöppna läppar mot hans.
Det kommer en vind och går:
och hela din världsbild rasar
för en fläkt från syrenernas vår
och gullregnens klasar.*

Män utövar men utsätts också för våld, särskilt i offentliga miljöer och då ofta av andra män. En del teorier om varför maskulinitet och våld är så

förbundna handlar om att se våld som den yttersta formen av maktutövning, det vill säga ett sätt att kontrollera andras handlingsutrymme och ansvarsfrihet från egen emotionell kontroll. Kontroll och maskulinitet är på så sett ett återkommande tema i många undersökningar. Allt från mäns våld i nära relationer som i grunden handlar om att kontrollera sin partner till mäns delaktighet och ”plikt” att försvara landets gränser. En del studier visar att mäns våld skiljer sig från kvinnors våld både i form av hur det uttrycks, dess logik och hur det kan hanteras, (återkommer till det strax). Men vad är våld?

Forskning brukar beskriva olika former av våld: fysiskt våld, psykologiskt våld, materiellt våld, sexuellt våld, ekonomiskt våld – och latent, eller hot om våld. Poängen med att differentiera olika former av våld är att förstå våldets olika dimensioner, karaktär, sammanhang samt hur de hänger ihop. Inte minst därför att människor både utför och utsätts för våld i betydligt högre grad än vad många känner igen som våld. Våldet uppfattas inte alltid som våld.

Ett sätt att analysera våld i relation till kön är att analysera våldets orsaker, mönster och effekter utifrån begreppen socialt våld och asocialt våld. Begreppen benämns på olika sätt i olika undersökningar, men jag väljer dessa ovan nämnda formuleringar.¹ Det sociala våldet som oftast förekommer mellan män (men även mellan kvinnor) handlar om när våldet är sekundärt. Det primära syftet med socialt våld är att befästa, försvara eller utmana våldsutövarns ego, status, territorium och heder. Detta våld sker ofta mellan män och följer i regel ett script: blick, en kommentar, en knuff, ett slag, hårdare slag och sedan är det över. Våldets konsekvenser kan vara brutala, även om det handlar om att upprätta och försvara ego och status – men det är sällan dödligt. Med andra ord har det sociala våldet gränser, och dessa gränser ser olika ut för olika grupper inte att förglömma. Det sociala våldet riktas mot någon som, ur gärningspersonens perspektiv, uppfattas kunna ge motstånd. Utan motstånd faller själva syftet med det sociala våldet. Det är det sociala spelet eller kampen kring ego och status som är det primära målet. Motståndaren får inte vara för enkel, men helst inte heller för svår, sett ur gärningspersonens perspektiv. Socialt våld har med andra ord regler och ramar, även om det kan vara brutalt. Och, det sociala våldet kan förhandlas (bort). Den som blir utsatt för socialt våld kan ge den andre vägar ut ur situationen genom att visa sig ointresserad, be om ursäkt, visa sig vara

1 Se exempelvis Orchowski & Gidycz (ed.) 2018, McMains/Mullins 2001 och Miller 2011.

för farlig eller svår eller på annat sätt ge den andre eller sig själv vägar ut ur situationen utan att det slutar i ett fysiskt angrepp. Normer kring maskulinitet gör dock att många pojkar eller män som utsätts för socialt våld istället agerar utifrån förväntningar kring traditionell maskulinitet: att stå upp, att ta kampen, att inte visa sig svag eller feg och så vidare.

Asocialt våld har andra logiker och konsekvenser – och det är oftast den formen av våld som kvinnor utsätts för av män. Till skillnad från det sociala våldet är det dominans eller underkastelse och utnyttjande av den andres sårbarhet som är dess utgångspunkt och mål genom att stressa, skada, kontrollera, utnyttja och såra. Det kan också, ibland, vara själva våldet i sig självt som är målet. Asocialt våld handlar om att utnyttja någons sårbarhet och (förmodade) underläge både utifrån den social och fysiska aspekten. Den som angriper vill alltså inte ha motstånd som är för svårt och förväntar sig inte heller för svårt motstånd, snarare ingjuta känsla hos den andre att vara ett byte eller vara totalt dominerad och maktlös. Allt våld där män angriper kvinnor räknas till asocialt våld, utifrån könsordningens föreställningar om kvinnors svagare fysik och föreställningar mäns berättigande till att använda våld. Föreställningar om stark och överlägsen maskulinitet och svag eller underordnad femininitet gör det asociala möjligt, och ibland normaliseras det genom att den utsatte anpassar sig och efterhand införlivar våldet som en del av något självklart och accepterat. Den man som ger sig på en kvinna fysiskt eller psykiskt gör det för att han tror att hon inte kan försvara sig tillräckligt för att få honom att sluta. Men även allt våld i nära relation, oavsett om angriparen är kvinna eller man, betraktas som asocialt våld eftersom det finns en känslomässig och social sårbarhet som utnyttjas: det handlar om de känslomässiga banden i relationen. Ibland om inblandade barn eller andra aspekter som gör den ene emotionellt sårbar inför den andre.

Det asociala våldet handlar alltså inte om en förväntad kamp (utifrån en tanke om jämbördig styrka eller våldsförmåga) från gärningspersonens perspektiv utan om att bestraffa och utnyttja den andre. Spektret för asocialt våld går från en subtil smekning över rumpan i kopieringsrummet där chefen utnyttjar den anställdes underläge till brutala övergrepp som till exempel medialt kända fall som Hagamannen och Örebromannen. Gärningspersonens föreställningar om att kunna utnyttja sårbarhet hos den utsatte är den gemensamma nämnaren. Här spelar ofta normer om kön en stor roll. Inte minst när det gäller mäns föreställningar om att kvinnor inte

kan, orkar eller vågar göra motstånd. Och givetvis också normer kring femininitet som bekräftar detta även av kvinnor: att hon inte kan, vågar, ska, bör göra tillräckligt motstånd för att våldet ska upphöra eller kunna ta sig ifrån situationen. Asocialt våld kan och ska inte förhandlas. Att vädja, be om nåd eller på andra sätt försöka förhandla ger angriparen bara vattnen sin kvarn. Det asociala våldet kan bara hanteras (i situationen) genom att inte vara nåbar eller genom att göra så mycket motstånd att det överraskar och gör att den som angrips kan ta sig ifrån situationen. Och asocialt våld bör också förhindras strukturellt genom att fokusera på destruktiva manliga normer och hur dessa kan förändras och stoppas.

Våld och maskulinitet är komplext och bör förstås i relation till könsnormer. På senare tid har alltmer fokus kommit att läggas på hur föreställningar om maskulinitet behövs i analysen av våld, och i olika slags våld. Inte minst gäller det i det förebyggande arbetet oavsett om det gäller mäns våld mot andra män, mäns våld mot kvinnor eller mäns självskadebeteende. Det finns goda grunder att också uppmärksamma hur våld också integreras i föreställningar om maskulinitet och får konsekvenser av att pojkar och män förväntas kunna utöva och hantera våld (utan smärta eller bli emotionellt berörda), gilla våld, attraheras av våld och så vidare. Sammantaget går det att se hur en rad olika strukturer upprätthåller och ibland till och med stärker banden mellan maskulinitet och våld: könsordning, mäns privilegier, pojkar och mäns erfarenheter av våld, samhällets reaktioner på mäns våld. Våld och maskulinitet är intimt förknippade med varandra och drabbar på så sätt många fler kvinnor och män än vad vi vanligtvis uppmärksammar.

... handlingsutrymme

Hon behöver femton uppsättningar av instruktionerna till uppgiften för dagens lektion och ställer sig kopieringsrummet. Maskinen spotar ut kopia efter kopia. Plötsligt stannar den och displayen visar att det är slut på papper. In i rummet kliver han, inte hennes chef men arbetsledaren för gruppen. Han hinner ta fram nytt papper till skrivaren innan henne. Och tackar honom för hjälpen och böjer sig fram för att lägga in buntan i maskinen. Vad kände hon? Var det hans hand mot hennes rumpa? En känsla av obehag och rädsla går genom hennes kropp. Hon är säker men samtidigt känns det så överkligt. Hon säger inget och vågar inte vända sig om. Han går ut ur rummet. Och strax innan han lämnar säger han: "Jag kommer tillbaka,

det här verkar ju dröja lite.” Inget i hans röst antyder att han gjort något. Han låter som vanligt. Hon är säker. Hela kroppen känns iskall och hjärtat bultar. Samtidigt infinner sig tvivlet i henne, hände verkligen detta?

Många undersökningar kring maskulinitet visar att pojkar och män tar mer plats än flickor och kvinnor och att vi uppfattar detta som givet att så sker. Mäns röster hörs mer och oftare, män breder ut sig mer – inte minst i offentliga rum. Att sätta sig bredbent, så kallad ”manspread,” kan jämföras med hur många kvinnor snarare och istället sätter ena benet över det andra och därmed tar så lite plats som möjligt. Detta gör något med kvinnor och mäns känsla för sina kroppar och positioner i rum.

I mediaforskning uppmärksammas hur män och kvinnor skildras i bild: män betraktas underifrån så att de signalerar status och makt, medan kvinnor oftare skildras ovanifrån vilket förminskar dem. Män representerar ofta det allmänna: chefer, fotbollstränare, folk medan kvinnor representerar just kvinnor. Detta innebär ofta att mäns kunskaper, kompetenser och förmågor ses som det allmänt viktiga och eftersträfvansvärda. Det innebär till exempel i anställningsprocesser att både de som rekryterar och de som rekryteras har förutfattade meningar kring mäns kunskaper, erfarenheter och förmågor. I en studie om rekrytering till styrelseposter beskriver valberedningen i detalj de sökande männens förmågor, individuella egenskaper, viktiga nätverk och så vidare medan de sökande kvinnorna beskrivs utifrån deras kön och i mer allmänna beskrivningar. Vidare visar undersökningar att män ofta ges och tar möjligheter i rekryteringsprocesser utifrån potential och ”det lär jag mig” medan kvinnor ofta behöver (be-) visa erfarenhet. Pojkar och mäns handlingsutrymme är relativt stort jämfört med flickors och kvinnors. Ett flertal undersökning sätter siffror på detta och visar att det ofta blir 70–30 procent (taltid) till mäns fördel. Det som är minst lika intressant är att denna skillnad sällan uppfattas, varken av män eller kvinnor. Både kvinnor och män uppfattar, att när män får betydligt mer handlingsutrymme utifrån att den mäts, så ”känns” det som om det varit jämnt fördelat. Åter vill jag påminna om könsordningen, det vill säga att orättvisor är så normaliserade av kvinnor och män att vi sällan uppmärksammar dem eller ser dem som problematiska. Det går att förklara genom resonemanget om makt som för givet-taget i det inledande kapitlet.

En annan aspekt kring handlingsutrymme är det som rör representation. Spelar det roll hur många kvinnor och män det är i ett sammanhang? Ja, enligt en stor

mängd forskning. Det spelar roll att det finns kvinnor som tar plats där män traditionellt brukar höras och synas. Givetvis även det omvända, men det tycks spela en större roll att kvinnor bryter manlig hegemoni (dominans) utifrån könsordning och att män ofta ges större handlingsutrymme i form av faktiskt talutrymme men också utifrån att ses som givet kompetenta även om de är i minoritet. Självklart finns det undantag från denna ordning, men det tydliga mönstret är detta. Och det tycks behövas en viss mängd eller antal för att handlingsutrymmet ska påverkas, åtminstone en tredjedel kvinnor, annars tenderar det att inte göra skillnad. En del studier visar att mäns ofta givna position gör att när kvinnor tar plats i nya sammanhang uppfattas det som att de tar över. Trots att så sällan är fallet. Det är snarare könsordningen som blivit utmanad och i viss grad förändrats. Studier visar också att antal kvinnor och män inte nödvändigtvis behöver påverka andra former av orättvisor eller uttryck för makt. Mäns sexuella trakasserier mot kvinnor, som ett exempel, kan pågå i sammanhang där det är lika många kvinnor som män, eller där kvinnor är i majoritet. Men det är mer omfattande med mäns våld mot kvinnor i sammanhang där män dominerar både antalsmässigt och socialt.

Att ta plats, synas och höras kan i vissa sammanhang ses som en form av psykologiskt våld. Det kan vara avsiktligt men också oavsiktligt. Oavsett så kan det förstås inom ramen för att kontrollera tal och handlingsutrymme och därmed begränsa andras dito. Att ta plats ger ofta uppmärksamhet och inte sällan får det till följd av att den som tar plats tilldelas mer resurser och status. Men den maskulina normen att ta plats kan också stressa och utmana enskilda pojkar och män som inte alls känner sig bekväma i detta. Tystnad och att inte ta plats kan därmed uppfattas som att vara omanlig.

... resurser

När de gifte sig tyckte han att de skulle sätta in bådas löner på hans konto. Motiveringen var att det var enklast så och att de ju nu hade delad ekonomi. Hon kände först att det verkade konstigt, men ville inte göra en grej av det. I början såg han till att betala de gemensamma räkningarna, det var han som hade kontakt med bank, försäkringsbolag, andra myndigheter och gjorde de stora inköpen. Hon fick givetvis också del av de gemensamma medlen för egna inköp. När hon några år senare ifrågasatte situationen och tyckte att de skulle ha varsitt konto såg han undrande på henne. Var kärleken slut? Han hade ju bara gjort som hans föräldrar gjort vad gäl-

ler ekonomi och han tog ju minsann det stora ansvaret för familjens ekonomi. Vad handlade hennes ifrågasättande om? Han kände sig kränkt. Och hon backade. Hon såg hur det gjorde honom illa.

I SCB:s *På tal om kvinnor och män* redovisas statistik över kvinnor och mäns förutsättningar, liv och resurser. Män tjänar mer än kvinnor och har gjort så under lång tid. Glappet mellan könens inkomst minskade under en period på 2010-talet men har under de senaste fem åren stått stilla. Det har förts många och heta diskussioner kring lön, inkomster och resurser utifrån kön. Från och till förs debatter om det finns löneskillnader på grund av kön eller om dessa skillnader kan förklaras på andra sätt: det framförs då att skillnader vad gäller lön beror på de könsbundna val av yrke som görs eller att kvinnor i större omfattning jämfört med män arbetar deltid. Oavsett så är det otvetydigt så att män har, får och ges mer ekonomiska och andra materiella resurser än kvinnor. Exempelen är många, både nationellt och internationellt. Män har 56 miljarder mer än kvinnor i finansiella kapitalinkomster årligen. Män äger mer än dubbelt så mycket som kvinnor – 70 procent är män av företagsägarna, 30 procent är kvinnor. Åtta män i världen äger lika mycket som hälften av världens befolkning. Siffran visar att ojämlikheten i världen är större än tidigare trott. Män äger 2,5 gånger mer av Sveriges privatägda mark än kvinnor.

Män äger betydligt fler företag, hus, marker och aktier än kvinnor – och bara en procent av alla aktiva patent för innovationer ägs av kvinnor. I löneförhandlingar används ofta ”märket”, det vill säga den nivå som sätts i industrins förhandlingar mellan arbetsgivare och facken. Detta märke omfattas till allra största del av mäns löner och tjänar som ett exempel på hur könsordningen befasts när det gäller lön och ekonomiska resurser utifrån att män och maskulinitet ses som riktmärke.

Ett perspektiv på maskulinitet och resurser är att förstå det i relation till begreppet *berättigande*. Filosofen Kate Manne använder begreppet för att analysera en rad saker som tycks vara berättigade för gruppen män: resurser i form av tillgångar och utrymme, berättigandet till sex och förväntan om att kunna använda och tåla våld för att nämna några exempel. Berättigande knyter an till frågor om makt som ordning genom att visa hur en viss ordning befasts och görs till självklar av de flesta i ett samhälle, som mäns berättigande till mer resurser. Det är först när ordningen ifrågasätts eller när det sätts gränser som det uppstår förvirring eller olika former av motstånd. Det går att föra resonemanget vidare kring andra resurser än

ekonomiska, till exempel föreställningen om mäns berättigande till kvinnors kroppar. I Sverige är det sedan 1999 förbjudet att köpa sex, men så har det inte alltid varit och i många länder tillåts det. Det går att resonera om graden av tvång, utsatthet, om moral och vuxna individers frihet vad gäller sex. Men mönstret är oavsett tydligt, det är primärt män som köper sex av kvinnor. Och det förklaras eller försvaras inte sällan med föreställningen om mäns större sexualdrift, vilket är ifrågasatt av forskning med maktperspektiv. Kanske är det så banalt att det handlar om föreställningen om mäns berättigande till (mer) sex. Berättigande till resurser, oavsett om det handlar om pengar, materiella ting, kroppar eller sex säger också något intressant om maskulinitet i relation till makt och våld, nämligen att berättigandet till resurser också, i många sammanhang, uppfattas som en förklaring till och ett försvar av mäns våld. Föreställningen blir att det en man är berättigad till förmildrar sättet att tillskansa sig det på.

... socialisering

I maj är det brännboll på gympan. Då är klassen utomhus, läraren är domare och klassens delas upp av de två mest idrottsintresserade pojkarna. När han går fram för att slå rusar alla i motståndarlaget bakåt. Förväntan är given. Han kan. Och han tar självklart det runda, smala och långa slagträet. När det senare är hennes tur att slå formeras motståndarlaget lika kvickt och utan kommunikation dem emellan – de ställer upp sig nära henne så de kan fånga lyra. Förväntan är lika tydlig som kring honom, men motsatt. Hon kan inte. Det upprepas under hela skoltiden. Till slut tror han att han kan, om det gäller idrott, ta för sig och ta plats. Och till slut tror hon att hon inte kan, om det gäller idrott, ta för sig och att ta plats.

Hur lär sig pojkar maskulinitet? Genom att växa upp i och vara en del av ett samhälle, är det enkla svaret. Vi lär oss det mesta genom att lyssna till vad andra säger, se på film, läsa böcker, scrolla på sociala medier och framförallt genom att se på vad andra gör. Vi lär oss av våra föräldrar, genom att delta i skolan, i idrotten, i religiösa församlingar, i kulturföreningar. Vi lär oss genom att hantera konflikter, uttrycka omsorg och kärlek till våra syskon, vänner och arbetskamrater. Normer och beteenden sätter sig i kroppen, kan man säga. Studier om förskola visar hur pojkar får mer hjälp att klä på sig, tränas mindre på att uttrycka känslor och tillåts vara mer fysiska i lek jämfört med flickor. I studier av omklädningsrumskulturen i pojkfotbollslag visar det sig att pojkar tränas i att ta avstånd

från femininitet (spela inte som en kärring och visa inte sårbarhet), och tränas i homofobisk och rasistisk jargong. I skolans värld får pojkar ta mer plats, tillåts använda och utsätts mer för våld.

Skolan har kommit att bli en farlig miljö för flickor när det gäller våld. De utsätts där av pojkar för fysiskt och sexuellt våld. Skolan är också en farlig miljö för pojkar, de utsätts av andra pojkar för fysiskt och psykiskt våld. Det är vanskligt att peka på vad som påverkar pojkar och mäns våldsutövning, enkla orsaks-samband mellan x och y bör undvikas. Men det finns några områden i samhället som tycks påverka pojkar och mäns våld. Ett är populärkulturen där våldsutövningen ofta skildras gränslöst och utan att människor tar skada proportionellt till det som sker. I flera delar av populärkulturen målas en traditionell maskulinitet fram där emotionellt tillkortakommande liksom upprätthållande av heder, ego och status kanaliseras via våld. Vi lever bitvis i ett våldssromantiskt samhälle där män både är utövare och många gånger är de som utsätts för våld. Ett annat område som tycks påverka många pojkar och mäns syn och beteende vad gäller våld och könsordning är pornografi. Objektivifieringen och exploateringen av kvinnors kroppar, en ständigt påkopplad manlig kåthet och närpå mekaniskt förhållande till det egna könsorganet är en del av vår tids våldsskildringar. Därtill har pornografin förändrats de senaste decennierna. Den har blivit alltmer explicit våldsam. Strypsex som fenomen får stå som ett av kanske många exempel på de allt grövre skildringar av hur kvinnors kroppar utnyttjas och utsätts för olika former av våld är via internet och sociala medier helt öppet och i var pojes och mans mobil eller dator. Skolkuratorer, läkare och andra som möter unga vittnar om hur det som skildras i pornografin vad gäller sex och våld också blir allt vanligare i relationer och att flickor och kvinnor förväntas gå med på sexualiserat våld.

Socialisering lär oss världen. Vad vi kan förvänta oss och vad som förväntas av oss. Undersökningar visar att det vi lärt oss i unga år präglar mycket av det vi tar för givet i yrkeslivet och i familjelivet. Män rådförar i hög grad kvinnor på jobbet kring emotionella aspekter och andra män om sakfrågor. Mäns konflikter mellan varandra eller angrepp mot kvinnor i arbetslivet och i familjer accepteras och normaliseras i högre grad än när det gäller kvinnor. Mäns konflikter och våld uppfattas inte vara så farligt, utan förmildras snarare. Kroppen, känslorna och tankar formas tidigt, könsordning sätter sig som vore det självklart i våra kroppar. Kvinnor som tar plats, så som män, i arbetslivet ses som avvikande, inte sällan som jobbiga och överdrivna. Kvinnor som fokuserar på karriär istället för att ta det

förväntade ansvaret för barn och hem uppfattas också som avvikande och utsätts ofta för nedsättande kommentarer, skuldbeläggning och ryktesspridning om att inte vara tillräckligt bra mammor. Detta lär sig flickor och pojkar tidigt. Och pojkar lär sig dag för dag hur de kan, bör och förväntas ta plats, nå sina önskingar och behov – ibland med våld – vilken status de har och hur de ska förhålla sig till maskulinitet och femininitet. I vissa debatter påpekas att det numera oftast är kvinnor som finns i de socialiserande sammanhangen som hem, förskola, skola – undantaget är ibland idrotten – och att det därmed blir kvinnors ansvar för hur pojkar fostras. På det viset avskrivs män och fäder ansvar och samtidigt skuldbeläggs kvinnor för pojkar beteende och till och med för mäns våld. Jo, kvinnor lär sig i samma utsträckning som män hur könsordningen ser ut och det är på det viset snarare könsordningen samt föreställningar om maskulinitet, som borde vara i fokus för diskussioner om socialisering av pojkar.

... familj

Orden gjorde honom förvirrad och han andades tungt. Hade han gjort allt rätt som pappa eller hade han gjort något fel? Sonen upprepade att han var homosexuell, gillade killar, var kär i en i klassen. Som pappa hann han tänkta på sig själv först – hur blir det med barnbarn? Och sedan slog honom insikten att det var väl typiskt att tänka på sig själva först. Och numera har ju även bögar barn, om de vill. Och inte säkert han vill ha barn, oavsett om han är eller inte, och... Tankarna snurrade fort. Och de var inte helt logiska eller tydliga. Hade hans sätt att vara förälder påverkat sonen? Jo, givetvis. Men kanske inte nödvändigtvis vad gällde sonens sexualitet. Och borde han inte fattat det tidigare? Och så fint att sonen hade tagit initiativ till samtalet. Visst var det väl ändå det ett bra kvitto på hans föräldraskap, tänkte han.

När barn får frågan vem de vänder sig till när de behöver tröst och behöver prata så svarar de flesta: mamma. Efter mamma svarar de olika andra personer och ganska långt ner på listan kommer till slut: pappa. Fäder tillåts vara betydligt mer frånvarande och frikopplade från barn, hem och hushållsarbete än mödrar. Samtidigt har det hänt stora förändringar i synen på fäders roll och status under det senaste hundra åren. Fäder har blivit mer närvarande, i Sverige tar fäder ut 30 procent (2023) av föräldraledigheten. Män handlar, städar och hämtar barn på förskola betydligt mer de senaste decennierna. Det som tycks förändras långsamt är totalansvaret och planering

för barn och hem. Där tycks kvinnor ta betydligt mer ansvar, eller möjligtvis inte lämna över ansvar till män. Ändå framstår relationer till barn och familj som det område där det skett relativt stora förändringar över tid. Synen på faderskap har drastiskt förändrats från att vara söndagspappa, relativt frånvarande och med allt fokus på försörjarrollen och utöva äga till att vara en mer närvarande, föräldraledig och aktiv roll i barn, hem och hushåll. Frånvarande fäder tycks vara en tydlig riskfaktor för pojkar vad gäller kriminalitet vid sidan av ej genomförd skolgång. Fäders (närvarande) roll för barns hälsa, livsvillkor och sin egen hälsa har visat sig viktigare än vad som uppmärksammats tidigare.

Forskning om våld i nära relationer visar att det primärt är män som angriper kvinnor. Mörkertalet är stort kring mäns våld och även mörkertalet kring det våld som också män utsätts för i heterosexuella nära relationer. Normer om maskulinitet hindrar ofta män från att anmäla: Ska inte en riktig man kunna hantera en kvinnas våld? Att visa sårbarhet eller svaghet ingår inte i en traditionell förståelse av maskulinitet. Vidare har våld i samkönade relationer uppmärksammats relativt lite. Det finns givetvis också normer kring maskulinitet som begränsar handlingsutrymmet att anmäla bland de som utsätts; till exempel att män inte ska visa sårbarhet, att män ska tåla våld och att homosexuella män inte är våldsamma alls. Fysiskt och psykiskt våld är på olika sätt starkt förknippat med en traditionell maskulinitet och uppfattningar och bilder av förövaren eller gärningsmannen tycks utsluta eller nedtona andra maskuliniteter i relation till våld så som exempelvis välbärgade, äldre och funktionsvarierade. Våld i ungas relationer, hedersrelaterat våld (mot såväl kvinnor som mot män), våld i alla samhällsklasser, åldrar och bland funktionsvarierade tycks ofta gå under radarn för myndigheter och uppmärksammas sällan eller i lägre omfattning.

... risker

Under promenaden längs vattnet tog han mod till sig och berättade om att han var kär. Kollegan lyssnade. Men det blir inget, fortsatte han. Varför, undrade kollegan. När han fortsatt berätta insåg bägge två att problemet var att han inte vågade berätta för den det gällde, inte vågade visa sig sårbar. Trots att de hade umgåtts länge och på många sätt hade en fin relation. Men det fanns ett steg till att ta. Och det vågade han inte. I jobbet tog han risker, han klev in i situationer, han tog tag i svåra samtal och han visade även fysiskt mod när det behövdes. Men privat var

det annorlunda. Självbilden var splittrad. Osäkerheten påtaglig. Men att berätta för kollegan kanske trots allt hade varit ett första steg. Det är svårt att blotta sig. Men utan att visa sårbarhet är det svårt att få kärlek och omsorg tillbaka.

Män utsätter sig själva och andra för risker. Att våga, chansa och testa tycks vara en del av en slags maskulinitet som får olika konsekvenser. Å ena sidan gör det att en del män blir framgångsrika, hittar på nya saker och testas tills synes "omöjliga" och galna idéer som visar sig bli succéer. Å andra sidan ökar risken, av samma skäl som ovan, för många män att skada sig, utsätta sig för psykisk och fysiska risker och bli socialt stigmatiserade. Med föreställningen att ta risker följer ofta andra idéer om maskulinitet som att orka, stå ut och inte visa sårbarhet. Män, maskulinitet och emotioner är föremål för många undersökningar och tycks ha vissa mönster som upprepas. En sådan är att känslor och maskulinitet är komplicerat. Att visa känslor har ofta förknippats med femininitet och därmed varit tabu för dem som vill förkroppsliga maskulinitet. Inte minst gäller detta rädsla, sorg och att uttrycka detta via tårar. En bärande idé är att tårar förknippas med förlusten av kontroll, ett återkommande tema kring en traditionell maskulinitet. Men detta tycks vara en samtida idé då historiska studier visar att maskulinitet och tårar haft en rak motsatt betydelse för ett par hundra år sedan – riktiga karlar skulle kunna fälla en tår.

Män är, oftare än kvinnor, inblandade i arbetsplatsolyckor, söker i mindre grad vård och betydligt fler män än kvinnor tar livet av sig. Risk och maskulinitet tycks komplext. Att utsätta sig för arbetsplatsolycka kan både handla om att strunta i säkerhetsregler men handlar också om att en del manligt kodade yrken innebär ökad risk för liv och hälsa. Att undvika att söka vård och att ta sitt eget liv kan förstås, enligt en del studier, om att undvika visa sårbarhet, om att inte kunna eller ha lärt sig närma sig svåra existentiella och emotionella frågor och nära relationer.

Självskadebeteende, rädsla för att visa sårbarhet, förväntan kring att tänja gränser och ökat riskbeteende kan ses som delar av mäns våld som riktas mot den egna kroppen, hälsan och livet. Maskulinitetsnormer som att kunna tåla, inte fälla tårar, resa sig igen kan givetvis vara värdefulla för att sträva framåt, orka med och härda ut, vilket ibland behövs i livet, men det ger också avtryck i olycksfallsstatistik i arbetslivet där män är kraftigt överrepresenterade. Men det kan också vara förödande och allvarligt farligt.

MASKULINITET, FÖRÄNDRING OCH MOTSTÅND

DEL

3

Föreläsningen sker på ett av Sveriges stora universitet och inför forskare och lärare på en institution. Ämnet är kön och makt. Jag och min kollega, en kvinna, växlar föreläsningstiden – tio minuter var – då och då släpps deltagarna in till att ställa frågor. Eller rättare sagt då och då tar en av de manliga professorerna till orda. Gentemot mig som manlig föreläsare sker positiva och förstärkande nickningar och bifall. På olika sätt uppfattar jag att han stöttar, ger mig rätt och skapar band mellan oss. Homosocialitet är ett begrepp för att förstå fenomenet, när män knyter an till varandra genom att bekräfta, referera till, stötta och hjälpa varandra. När min kvinnliga kollega föreläser så avbryter professorn genom att ställa kritiska frågor, ifrågasätta och skifta perspektiv till något annat. Så pågår det tills vi har en paus. Vi samspråkar hur vi ska hantera professorn. Hon får sätta en gräns enas vi. Och nästa gång hon avbryts sträcker hon ut hand emot honom att säger att nu får han vänta och lyssna, han har tagit tillräckligt med tid och utrymme. Han tystnar. Efteråt samlas kvinnorna hos min kollega och säger att detta var första gången någon stoppade honom. De uttrycker en blandning av fövåning och förtjusning.

Att tala om män och maskulinitet väcker i regel tankar – och känslor. En förklaring är att det har varit och fortfarande är ovanligt, och bara av det skälet väcker både tankar och känslor. En annan förklaring till reaktionerna handlar om maktordning, som den beskrivs i inledningen, att män och maskulinitet ses som en given position, självklar, det allmänna, folk eller människor i betydligt högre grad än kvinnor

och femininitet. Att då analysera det givna eller den givna positionen blir ett sätt att rubba eller åtminstone utmana denna maktordning. Och det väcker tankar och känslor. De flesta är vana att problematisera kvinnor och femininet. Det är ofta kvinnor som ska förändras: som ska söka sig till nya yrken, ta mer plats, organisera sig, fly och skyddas från våld. Säl- lan ställs motsvarande frågor och förväntningar på män och maskulinitet. Det räcker ofta med att göra tankeexperimentet att byta kön på inblandade personer i ett sammanhang för att inse vilka föreställningar, förväntningar och normer som råder: om kvinnor skulle bete sig som en del män på fotbollsläktare, om kvinnor skulle välja karriär framför barn och familj som en del män gör och om kvinnor skulle tillgripa våld så som en del män gör för att ta några exempel. Det feministisk forskning bidrar till är att ställa just dessa frågor och göra den här typen av analyser kring kön och makt.

Reaktioner som väcks i samband med att män och maskulinitet analyseras och problematiseras tar sig ibland uttryck som olika former av motstånd. Det kan handla om att ifrågasätta varför det ens ska ”pratas om” maskulinitet, arga och aggressiva kommentarer där analyser om strukturella maktordningar plötsligt betraktas som individuell kritik och ifrågasättanden av enskildas liv och livsval. Motstånd kan ta sig uttryck som skämt, jargong och förlöjliganden av gedigen forskning – ibland att forskningen inte alls är forskning utan en politisk partsinlaga. Att problematisera maktordningar i relation till kön väcker nästan alltid tankar och känslor.

Det som hände i föreläsningssalen i exemplet ovan kan förstås på flera sätt. Könsordningen, att män ofta tar mer plats och tillåts göra så, tydlig-

gjordes. Hierarkin på en institution kring vem som får höras och synas utifrån titel och akademisk grad fanns ju givetvis med i sammanhanget. Situationen belyser också vad som krävs och vad som händer när ordningar bryts. För att kunna förvänta sig en förändring, vare sig det gäller könsordning eller enskildas människors beteende, så måste ju något göras, någon form av återkoppling måste ges. Hur ska annars förändring kunna förväntas? Varför stoppade min kollega situationen och inte jag? Utifrån kunskaper om kön och makt resonerade vi kring att det snarare hade varit att upprätthålla ordningen om jag som man klev in och ”styrde upp”, ”beskyddade henne” och ”pekade med hela handen”. I ett annat sammanhang hade det kanske varit det rätta, men vi bedömde att det var mer effektivt och föredömligt inför professorn och övriga att hon satte upp handen och sa: Stopp!

Frånvaron av motstånd mot mig som man, från exemplet med föreläsningen ovan, i form av ifrågasättande visar hur maktordning kan ta sig uttryck. Jag har undervisat, föreläst och lett en mängd samtal om maskulinitet, könsordning och jämställdhet och blir sällan ifrågasatt. Snarare blir jag bemött med beundran eller ödmjukhet medan ett otal kvinnor, ofta medarbetare, med liknande eller mer kompetens möts med ifrågasättande, sexistiska kommentarer och hånfulla leendet när de säger samma sak som mannen (mig). Det är med andra ord könsordningen som är det problematiska – inte enskilda individer som ofta gör så gott de kan. Det finns givetvis enskilda män, och även kvinnor, som medvetet utnyttjar könsordningens orättvisor och som inte alls vill förändra den. Men likväl är det viktigt att göra denna distinktion mellan män och maskulinitet. De normer och den ordning som ger de flesta män mer handlingsutrymme, en given plats, mer resurser och som samtidigt skadar män utifrån risktagning och våld behöver problematiseras, utmanas och förändras om vi vill att män, liksom kvinnor, ska ha tillgång till hela sin mänskliga förmåga utan att begränsas.

I inledningen av detta avsnitt skrev jag att det ofta väcker reaktioner att adressera och benämna män och maskulinitet. Det är ovant för många män att se sig själva som män. Detta märks inte minst i de sammanhang då jag arbetat med grupper av män och där detta, att de är just män, har varit en uttalad aspekt. Ett exempel är chefs- och ledarutvecklingsdagar där frågor om män, maskulinitet och ledarskap stått i centrum. Deltagarna ser stela ut, lätt obekväma och undrande. Vad gör just jag

här? Det är då helt nödvändigt att reflektera kring och spegla dessa känslor. Ni är här för att organisationen ser ett värde i att just du kan göra skillnad kring frågor som rör jämställdhet, manliga normer och så vidare. Axlarna sjunker. Ofta tror deltagarna att de ska uppfostras, läxas upp och att de betett sig illa. Och så är det tvärtom. Skamkänslan i rummet lättar sakta. Detta är också en sida av könsordningen: att när män benämns och adresseras som män så väcks känslor av skuld och skam redan innan någon öppnat munnen. Och när dagens är slut och vi arbetat med frågor som rör mäns relation till makt, könsordning, jämställdhet och ledarskap på ett prövande och berörande sätt så finns det ofta en blandning av energi och eftertanke i rummet. Att ibland använda könsseparerade rum kräver med andra ord insikter om varför man gör det, en känsla för vad det väcker och en kunskap om hur ett sådant rum ska hanteras.

En annan tydlig känsla som brukar infinna sig i rum där enbart, eller många, män har delat erfarenheter, jobbat med kunskaper om och prövat tankar kring maskulinitet och förändring är känslan av sorg. Men det är ingen deppig sorg, snarare en insiktsfull och allvarsam känsla av sorg: vad har jag själv bidragit till när det gäller sexism, vad har jag låtit passera vad gäller manlig jargong, vad undvek jag att uppmärksamma vad gäller orättvisor, vad har jag blundat för? Sorg kring att sakta inse hur vissa, problematiska, manliga normer har spelat en roll i det egna livet, i den organisation man verkar i och det samhälle man vuxit upp med och i.

Studier inom bland annat akademien visar hur kvinnor i huvudsak sköter det så kallade hushållsarbetet på jobbet: ringa gästföreläsare, skriva mötesanteckningar, plocka undan kaffekoppar, trösta kollegor i kris med mera. Och detta tar tid från det som man är anställd till att göra och sköts ofta utifrån outtalade förväntningar. Att arbeta med förändring kring maskulinitet innebär rimligtvis att få fler pojkar och män att ta ansvar för pojkar och mäns beteende (när det behövs). En ung student kom fram till mig efter en lektion som handlade om sexuella trakasserier inom polisen. Han var blek i ansiktet och bad om att få prata enskilt med mig. Han berättade att han kommit till insikt om att han hade problem. Han förklarade att han ju var marinerad i sexism, från hemmet, från fotbollen, från skolan. Han drog skämt, höll ofta i gång en jargong som var allt annat än lämplig, inte minst utifrån hans framtida yrke. Han var uppenbart orolig och frågade: vad ska jag göra? Jag tyckte att hans insikt var ett viktigt första

steg och föreslog att han skulle skapa en allians med en manlig studiekamrat och att de skulle stämma av en gång i månaden kring hans beteende. De gjorde så och det visade sig bli mycket givande, för bägge två. Mäns ansvar för andra män kan alltså också bli mäns möjligheter att visa andra sidor, bryta och bredda maskulinitetsnormer.

Att arbeta med att förändra problematiska manliga normer handlar ju om att ge pojkar och män en bred repertoar: att både bita ihop och visa sårbarhet, att både vara stark och behöva omsorg, att både ta plats och visa empati. Många manliga normer begränsar handlingsutrymmet för pojkar och män, både i enskildas liv och som samhällsmedborgare. Och manliga normer begränsar flickor och kvinnors liv i deras handlingsutrymme, utifrån mäns våld och föreställningar om mäns rätt till större handlingsutrymme.

I slutet av 1990-talet kom boken *Rädd att falla – studier i manlighet*. Ett av kapitlen rör mäns självbehärskning och manlig gråt. Många undersökningar rör just dessa teman: hur män förväntas hålla ihop, stå pall, inte gråta – leva i en rustning som aldrig krackelerar. Är det även framtidens maskulinitet? Eller finns det en öppning för sårbarhet? En sårbarhet som innebär att stanna upp och lyssna in andras behov och erfarenheter. En sårbarhet som vågar visa fel, brister och svaghet, en sårbarhet som vågar fälla en tår. En sårbarhet som är modig nog att ifrågasätta sexistisk jargong och skämt, en sårbarhet som tar ett steg fram och provar att bryta mönster, en sårbarhet som har mod att välja bort våld. En sårbarhet som i sin enkelhet visar att ingen är perfekt, en sårbarhet som vågar vila i gemenskap, omsorg och omtanke med andra.

Kan det vara en maskulinitet för framtiden?

Men framtidens maskulinitet behöver säkert också (om-)formas av samhällets olika strukturer och institutioner för att pojkar, män, flickor, kvinnor och icke binära ska må bra, ha goda relationer, ha förmåga att påverka, ta plats och känna sig trygga och sedda. För att uppnå detta behövs förändring på flera plan och inom flera områden och här kan inte jag ge några konkreta recept. Men jag tänker att det handlar om omfördelning mellan män och kvinnor, av olika typer av resurser, inte minst ekonomiska, men även om handlingsutrymme. Omfördelning från män till kvinnor. Och det handlar om mer subtila förskjutningar där inte minst föreställningar om maskulinitet behöver ändras.

Och det är när förändringar sker som motstånd väcks. Att ifrågasätta, kritisera och problematisera

manliga privilegier som uppfattas som givna, trots att de är orättvisa, görs sällan obemärkt. Och det är bra. Motstånd leder vägen till det viktiga.

REFERENSER

- Andreasson, J. (2007). *Idrottens kön. Genus, kropp och sexualitet i lagidrottens vardag. Att förändra maskulinitet genom utbildning av pojkar*
- Backman, S. (2008). *Den sjuke mannen. Populärkulturella gestaltningar av manlig ohälsa*. Stockholm: Carlssons.
- Bourdieu, P. (1999). *Den manliga dominansen*. Göteborg: Daidalos.
- Burell, S., Ruxton, S. & Westmarland, N. (2019). *Changing Gender Norms: Engaging with*
- Cislaghi, B. & Heise, L. (2020). *Gender norms and social norms: differences, similarities*
- Community Mentors as Coaches: Transforming Gender Norms Through Cricket among
- Connell, R. (1997). *Masculinities*. University of California Press.
- Connell, R. (2011). *Confronting equality. Gender, knowledge and global change*. Polity Press.
- Connell, R. & Pearse, R. (2015). *Om Genus* Göteborg: Daidalos.
- Connell, R. W. (1997). *Masculinities*. University of California Press.
- Eduards, M. (1998). *Män – finns de?* TGV vol 19, nr 3-4.
- Egerberg Holmgren, L. (2011). *IngenMansLand. Om män som feminister*,
- Ekenstam, C. mfl (2002). *Rädd att falla. Studier i manlighet*. Stockholm: Gidlunds.
- Ekis Ekman, K. (2021). *Om könets existens. Tankar om den nya synen på kön*. Stockholm: Polaris.
- Ellis, A. 2017. *Men, masculinities and violence. An ethnographic study*. London: Routledge. Jensen (2017). *The end of patriarchy. Radical feminism for men*. Melbourne: Spinifex
- Fausto-Sterling, A. (1992). *Myth of gender. Biological Theories about men and women*. New York: Basics Books.
- Fundberg, J. (2003). *Kom igen, gubbar! Om pojkfotboll och maskuliniteter*. Stockholm: Carlssons bokförlag.
- Harding, S. N. (2021). *Boys, when they do dance, they have to do football as well, for balance': Young men's construction of a sporting masculinity. International Review for the Sociology of Sport, s. 1–15*
- Hirdman, A. (2008). *Den ensamma fallosen. Mediala bilder, pornografi och kön*. Stockholm: Atlas.
- Jewkes, R., Flood, M. & Lang, J. (2014). *From Working with Men and Boys to Changing Social Norms and Reducing Inequities in Gender Relations: A Paradigm Shift in Prevention of Violence against Women and Girls. The Lancet 385 (9977), 1580–1589*.
- Kielos, K. (2012). *Det enda könet. Varför du är förförd av den ekonomiske mannen och hur det förstör ditt liv och världsekonomin*.
- Larneby, M. (2020). *Vi och de andra. Om idrott, genus och normer på en idrottsprofilrad*. Malmö: Malmö universitet
- Lukes, S. (2008). *Maktens ansikten*. Göteborg: Daidalos.
- Lunabba, N. (2022). *Blir du ledsen om jag dör?* Stockholm: Natur och kultur.
- Manne, K. (2020). *Entitled. How male privilege hurts women*. London: Penguin Books
- McMains, M J. & Mullins, W C. (2001). *Crisis Negotiations. Managing critical incidents and hostage situations in law enforcement and corrections* (sec. ed.). Cincinnati: Anderson publishing co.
- Miller, R (2011). *Facing Violence. Preparing for the unexpected*. Wolfeboro: YMAA Publication Centre.
- Olsson J. & Lauri, J. (2020). *Det befriande ansvarets paradox. En studie av jämställdhetsinitiativet #killmiddag. TGV vol 41, nr 3 2020*
- Orchowski, L & Gidycz, C (ed.) (2018). *Sexual Assault Risk Reduction and Resistance. Theory, research and practice*. London: Academic Press
- Peacock, D. & Barker, G. (2014). *Working with Men and Boys to Prevent Gender-based*
- Pease, Bob (2010). *Undoing privilege. Unearned advantage in a divided world*. London & New York Zed Book.
- Seidler, Victor J. (2002). *Young men and masculinity. Global Culture and intimate lives*. London & New York: Zed Book.
- Sikweyiya, Y, & Gottzén, L. (2015). *Hegemonic masculinity: combining theory and practice in gender interventions. Culture, Health & Sexuality 17(2), 112–127*.
- Solnit, R. (2014). *Män förklarar saker för mig*. Göteborg: Daidalos.
- Srinivasan, A. (2022). *Rätten till sex*. Stockholm. Natur och kultur.
- Strid, S. & Meier-Arendt, D. (2020). *Väld som system: våld, maskulinitet och förändring*. Lund: Studentlitteratur.
- Wahl, A. & Linghag, S. (2013). *Män har varit här längst. Jämställdhet och förnyelse i industriella organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Young, I M. (2000). *Kasta tjejkast. Texter om feminism och rättvisa*. Stockholm: Atlas.

FÖRFATTAREN

Jesper Fundberg är docent i etnologi och verksam vid polisutbildningen på Malmö universitet. Hans avhandling från 2003, *Kom igen, gubbar!* handlar om pojkfotboll som manlig fostringsmiljö. Hans forskning har haft fokus på maskulinitet i skilda kontexter som exempelvis idrott, arbetskultur, ledarskap och polisiär verksamhet och ur olika perspektiv. Hans forskning utgår ofta från fältarbete och deltagande observation som han bland annat genomfört kring torghandel, chefs- och medarbetarskapets relationer och konflikter, i polisbil och inom ramen för olika integrations- och maskulinitetsprojekt. Jesper har en mångårig erfarenhet av att föreläsa och arbeta med olika interaktiva pedagogiska metoder utanför akademien med frågor om maskulinitet, inte minst ur ett ledarskaps- och arbetskulturperspektiv. På polisutbildningen och i Polismyndigheten arbetar han med maktanalys, kommunikation och bemötande samt frågor om kultur och likabehandling.

**JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN**

Jämställdhetsmyndigheten
Vikingsgatan 3, 411 04 Göteborg
031-392 90 00
info@jamstalldhetsmyndigheten.se
www.jamstalldhetsmyndigheten.se